

Ikke uten onkel Sam

Forsøkene på fellesnøytralt samarbeid i Skandinavia under første verdenskrig

Av Robin Lien

HOVEDPUNKTER

- Det er ikke grunnlag for den utbredte forestillingen om USA som beskytter av de nøytrales rettigheter under første verdenskrig.
- Nettopp fraværet av helhjertet støtte fra USA er avgjørende for å forstå hvorfor de skandinaviske landene ikke lyktes i å etablere et fellesnøytralt samarbeid under krigen.

Folkeretten slik den fremstod sommeren 1914, var et resultat av en utvikling som hadde sitt opphav århundrer tidligere. Denne utviklingen ble formet av en stadig endring i stormaktenes interesser, både i og utenom krigstid. Mindre aktører måtte underkaste seg det rettslige rammeverket folkeretten utgjorde, som utgangspunkt for sin utenrikspolitiske navigering. I flere tilfeller der folkeretten favoriserte stormaktene for mye, gikk nøytrale stater sammen i såkalte væpnede nøytralitetsforbund for å skape en motvekt. Ved krigsutbruddet i 1914 var nøytrale stater

i teorien beskyttet av et sterkere rettsvern enn noensinne.¹ I praksis brast det folkerettslige rammeverket i møte med den totale krigen. Årsaken var at stormaktene som hadde gått sammen for å reise det rettslige rammeverket, unnlot å beskytte det. I en slik situasjon kunne de nøytrale statene ha funnet sammen for å hevde sine rettigheter, slik de hadde gjort under tidligere kriger. USAs posisjon som nøytral stormakt utgjorde et godt utgangspunkt for å legge reelt press på de krigførende. Et fellesnøytralt samarbeid materialiserte seg likevel aldri.

I forskningslitteraturen har fraværet av samarbeid mellom Norge, Sverige og Danmark blitt tolket som et resultat av sprikende interesser mellom de skandinaviske landene. I denne insighten argumenteres det for at krefter utenfor Skandinavia bidro avgjørende til å hindre de nøytrale i å inngå et forpliktende samarbeid. Mens det tradisjonelt har vært en utbredt tendens til å fremstille president Wilson og USA som nøytralitetens fremste beskytter, vil det her legges til grunn at USA manglet vilje til å stå opp for de nøytrales rettigheter. Dette fjernet i sin tur grunnlaget for nøytralt samarbeid.

Den totale krigen og nøytralitetens betingelser

I 1914 ble Norges handlingsrom som nøytral stat med store handels- og skipsfartsinteresser innsnevret av krigen mellom Storbritannia og Tyskland. Storbritannias blokadepolitikk innebar en redefinering av reglene for nøytrale staters rettigheter og plikter. For eksempel ble listene over hvilke artikler et skip lovlig kunne frakte, stadig omarbeidet. Disse listene var blitt stadfestet i Londondeklarasjonen av 1908–09 for å beskytte nøytrale skip i krigstid. Samtidig som britene utvidet kontrabandebegrepet,² iverksatte de en folkerettsstridig blokade av Tyskland. Fjernblokaden av Tyskland oppfylte ikke kravene til en lovlig blokade.³

Parisdeklarasjonen av 1856 slo fast at en blokade måtte være effektiv, altså at den måtte håndheves med fysiske maktmidler for å kunne anerkjennes av nøytrale stater. Dette punktet ble akseptert av britene i 1856 og bekreftet av Londondeklarasjonen senere. Innrømmelsen på dette punktet ble av britiske kritikere karakterisert som en feig svekkelse av Storbritannias sjømakt.⁴ Daværende utenriksminister Lord Clarendon begrunnet sin anerkjennelse av Parisdeklarasjonen med at britene ville fått «all mankind» imot seg om de ikke endret sin praksis. Britene ønsket å unngå misnøye blant de nøytrale, da dette ikke bare kunne skade britisk handel, men også provosere frem nye væpnede nøytralitetsforbund som i 1780 og 1800.⁵

Selv om punktet om effektiv blokade ble akseptert i 1856, ble det ikke fulgt i 1914. Britene tolket det som at et patruljerende fartøy kunne innfri kravene til en effektiv blokade.⁶ Denne «papirblokaden» var ulovlig, og fjernblokaden av Tyskland under første verdenskrig kan sees på som en videreføring av britenes egne tolkninger av blokadebestemmelsene.

De britiske overtredelsene skapte svært vanskelige betingelser for Norges nøytralitetspolitikk vinteren 1914–15. Samtidig som det til tider var umulig å innrette seg etter de britiske endringene, holdt Tyskland Norge ansvarlig for ikke å protestere. Nøytralitetsvernet ble forsøkt opprettholdt i den grad det var mulig, for uten dette ville norske farvann bli redusert til en arena hvor de krigførende kunne gjøre som de ville. Pliktene som nøytral stat var det eneste konkrete festet Norge hadde å gripe etter, og spørsmålet var ikke om man skulle forsvare sin nøytralitet, men hvor langt man skulle gå for å gjøre det. De krigførendes krenkelser presset Norge inn i en situasjon der landet selv måtte tolke folkerettens bestemmelser i situasjoner den ikke hadde tatt høyde for.

blokadeerklæring måtte gis av den blokkerende makt. En blokadeerklæring skulle innebære en fast dato for blokadens begynnelse, de geografiske grenser for den blokkerte kyst og en frist nøytrale skip hadde for å forlate området. Boye 1914: LXVII- LXIX.

1 Abbenhuis 2014: 217. se også Neff 2000: 136.

2 Begrepet «kontrabande» er en betegnelse på alle varer som er ulovlige å frakte eller innføre i henhold til folkeretten.

3 Castberg 1941: 299. Se også Offer 1991; Haug 1994. Blokadebestemmelsene fastslo også at en blokade måtte anvendes upartisk overfor alle stater, og at en

4 Bell 1937: 6.

5 Hamilton 1982: 168.

6 Ibid.

Juristen Frede Castberg skrev at hvor langt en nøytral stat måtte gå for å hevde sin nøytralitet, var en skjønnsak.⁷ Den tidligere statsråden og juristen Arnold Ræstad beskrev nøytraliteten som ulik alle andre rettsprinsipper: «Det er et papir, som stiger og synker i kurs etter tidens omstendigheter».⁸ Folkeretten stadfestet de nøytrales rettigheter og plikter, men spørsmålet som Norge måtte svare på, var hva den ene parten skulle gjøre når den ikke hadde midler til å oppfylle sin del av avtalen, som følge av den andre partens brudd på den samme avtalen. Etter nordsjøsperringen i oktober 1914 fant de nøytrale nordiske landene det nødvendig å protestere mot krigens utvikling og dens tilsidesettelse av folkeretten. Nederland var også inkludert i arbeidet på et tidlig tidspunkt, men siden landets myndigheter allerede hadde protestert mot flere av bruddene, fant de det ikke nødvendig å delta i nye protester.⁹ Det skulle ta litt tid før en felles protest formelt ble lagt frem, og det kan virke som de nordiske landene nølte med å overlevere en protest, kanskje fordi de avventet en reaksjon fra amerikanerne på den britiske blokadepolitikken. USA anerkjente at briternes oppførsel skadet den nøytrale handelen i Nordsjøen, men ønsket likevel ikke å protestere. Amerikanske myndigheter uttrykte at de heller ville hevde «Amerikas rett» i overenstemmelse med Londondeklarasjonen dersom landet ble rammet av konkrete brudd på folkeretten.¹⁰

Protesten fra de nordiske landene ble overlevert til de engelske, franske, russiske og tyske regjeringene den 12. november. Den var forankret i folkeretten og oppfordret de krigførende til å respektere Londondeklarasjonens bestemmelser. Protesten tok ikke for seg konkrete brudd, men løftet heller frem prinsippene om retten til fritt hav, kontrabandebestemmelser og priserett.¹¹ Selv om den fikk noe oppmerk-

somhet i pressen, ga den ikke de tilsiktede resultater. Faktum er at de nordiske landene ikke hadde vesentlig makt å sette bak kravene. I et slikt perspektiv kan det hevdes at folkeretten påførte de små nasjonene langt større restriksjoner enn den gjorde for dem som var sterke nok til å bryte den. Historiske erfaringer hadde vist at det fantes makt i et internasjonalt lovverk, men at denne makten var bestemt av de stater som var i stand til å håndheve det.¹²

De krigførende tolket folkeretten, inkludert kontrabandebegrepet, ut fra egne interesser. Resultatet var at de nøytrale statene måtte endre sin praksis etter hvilken krigførende part de sto overfor og hvilke havner de besøkte. Videre fremhevet de krigførende andre nasjoners folkerettslige brudd, samtidig som de ignorerte egne. Dette sveket folkeretten som felles instrument. Det påvirket dessuten samarbeidet mellom de nøytrale fordi det førte til at hvert enkelt land alene måtte hevde sin nøytralitet overfor de krigførende. Praksisen undergravet forutsetningene for at de nøytrale statene kunne gå sammen i fellesskap, og gjorde at de nøytrale statene måtte vektlegge sine egne individuelle interesser.

USA som beskytter av de nøytrales rettigheter?

Toneangivende amerikanske historikere som Ernest May og Arthur S. Link har fremstilt president Wilson som en forsvarer av nøytraliteten og dens prinsipper.¹³ Denne tolkningen har i lang tid hatt status som den rådende i synet på USAs opptreden i de første krigsårene. Allerede i *The Decline of Neutrality* fra 1955 viste imidlertid historikeren Nils Ørvik at det fantes en stor andel anglofile i Wilsons administrasjon, og han

og Londondeklarasjonen. Eksempler på dette er både kontrabandespørsmålet og punktet om priserett. Begge brøt med Londondeklarasjonens artikkel 27 og 28 for krigskontrabande, og artikkel 33 og 34 som omhandler priserett. Fra tidlige utkast av protesten kan man se at slike presiseringer blir anført. Disse ble fjernet grunnet den danske regjeringens frykt for at protesten skulle oppleves partisk. Med en skarpere ordlyd kunne man forsøkt å presse britene til i det minste å anerkjenne sin blokad.

¹² Boye 1912; Kulsrud 1936.

¹³ Link 1960; May 1959.

⁷ Castberg 1941: 290.

⁸ Ræstad 1916: 44.

⁹ SRA, UD 1902, 1925, Wallenberg til utenriksdepartementet, 10. november 1914.

¹⁰ SRA, UD 1902, 1925, telegram fra kammerherre Brun til Scavenius, 9. november 1914.

¹¹ De nordiske nøytrale hadde muligheten til å knytte sine protester til spesifikke artikler og paragrafer i både Haag-

argumenterte for at Wilson selv forlot tanken om et nøytralt USA allerede i krigens første år.¹⁴ I sin doktoravhandling fra 1976, *The End of Neutrality*, gikk John Coogan lenger enn Ørvik og argumenterte for at den amerikanske presidenten stilltiende aksepterte britiske krenkelser av folkeretten. Ved å protestere i enkelttilfeller, men ikke mot den britiske blokadepolitikken som sådan, mener Coogan at USA mistet sin reelle nøytralitetsstatus allerede i 1915.¹⁵ Da krigen brøt ut, var det forventet at USA skulle videreføre sin lange tradisjon for å forsvare den maritime nøytraliteten. Wilson gikk tidlig ut og erklærte USA for nøytralt, et signal som ble tolket svært positivt av den norske regjeringen.¹⁶

Den rollen USA faktisk inntok i månedene etter krigsutbruddet, var imidlertid ikke heldig med tanke på gjennomslagskraften til de nøytrales protest. Før noten ble overlevert, hadde den svenske legasjonen i Washington fått vite gjennom en samtale med utenriksminister William Jennings Bryan, at USA ikke hadde til hensikt å håndheve Londondeklarasjonen overfor britene. Den 26. oktober skrev den svenske sendemannen til utenriksminister Wallenberg at

hans inntrykk var at USA ønsket å vise imøtekommenhet overfor britene, fordi britiske myndigheter ville styrke den nedadgående amerikanske bomullseksporten. Han var ikke i tvil om at denne imøtekommenheten ville få negative følger for de nøytrale småstatene.¹⁷ Videre skrev den svenske sendemannen at man ikke kunne regne med USAs støtte, og at man måtte belage seg på at Storbritannia kom til å vinne fullstendig kontroll over den nøytrale handelen.¹⁸

Marc Frey har argumentert for at Jennings Bryan frarådet Wilson å gå inn i et samarbeid med de europeiske nøytrale, fordi en slik blokk umulig kunne fremstå upartisk.¹⁹ Frey støtter seg til oppfatningen om de nordiske statenes ulike interesser som forklaring på at USA unnlot å engasjere seg i et større nøytralt samarbeid. Det kan imidlertid argumenteres for at de nordiske lands felles interesser blir tydeliggjort i deres arbeid med protestnoten, og at disse interessene var forankret i en felles uro over de krigførendes tilsidesettelse av gjeldende lovverk. Man kan her også påpeke at folkeretten ikke krevde et slikt samarbeid som betingelse for effektiv håndhevelse. Det var USAs passivitet som gjorde at flere av de nøytrale småstatene følte et behov for å gå sammen. Pliktene og rettighetene som var knyttet til nøytralitetsbegrepet, krevde at landenes rettslige posisjon gikk foran individuelle interesser. Om alle de nøytrale hver for seg hadde stilt seg bak Londondeklarasjonen, kunne de oppnådd samme resultat som ved et eventuelt samarbeid.

Frey konstaterer også at de europeiske nøytrale var skeptiske til et samarbeid uten USA i ryggen. Det siste er et vesentlig poeng, men trolig ville en bekreftelse på at landet hadde til hensikt å stille seg bak gjeldende folkerett, vært alt de europeiske nøytrale trengte fra amerikansk hold. Med denne bekræftelsen kunne det nordiske samarbeidet fått utfolde seg innenfor tryggere rammer. Det er i sin tur rimelig å anta at et godt samarbeid kunne ha bidratt til at disse landene

14 Ørvik 1953: 82–88.

15 Coogan 1976: 337: «Wilson never would understand, because he did not wish to understand, that a nation could not defend its neutral rights against one belligerent, fail to maintain them against its enemy, and yet remain entitled to the legal status of 'neutral'. 'Neutrality' - was a state of law, not of self-assertion». Jan Martin Lemnitzer (2014) har senere understreket at USAs innstilling til nøytralitetsprinsipper på havet har forandret seg i takt med landets interesser og maritime styrke. I *Power, Law and the end of Privateering* fremhever Lemnitzer at Wilson valgte å forhandle med britene ut fra egne interesser fremfor å stå sammen med andre nøytrale. Lemnitzer skriver videre at en generasjon av historikere etter andre verdenskrig hadde en sterk tendens til å fremstille Wilson i et positivt lys, og til å tone ned hans feil og mangler. Ifølge Lemnitzer har det funnet sted et tydelig trendsifte de siste tiårene. Lemnitzer 2019: 692.

16 I en redegjørelse for Stortinget uttalte utenriksminister Nils Claus Ihlen blant annet følgende: «Det blev nævnt av hr. Castberg, at man muligens burde gjøre en henvendelse til præsident Wilson. Ja, det er jo meget pent, det som præsident Wilson later til at ha gjort [...]» SA, Redegjørelse fra utenriksminister Ihlen, Stortingsmøte for lukkede dører, 15.08.1914. Ihlen siktet i sin redegjørelse til Woodrow Wilsons proklamasjon den 4. august. Wilson bekreftet USAs nøytralitet, samtidig som han fremhevet lovgivningen av 4. mars 1909, som innebar en streng nøytral linje, hvor den ytterste upartiskhet overfor de krigførende skulle overholdes..

17 SRA, UD 1902, 1925, Ekengren til Wallenberg, 26 10.1914.

18 Ibid.

19 Frey 2000: 8.

hadde betont sine felles interesser fremfor det som splittet dem.

Det er bred enighet i forskningen om at Norge og Sverige ble trukket i ulike retninger av de krigførende.²⁰ Mens Sverige i utgangspunktet var orientert mot Tyskland og sentralmaktene, hersket det probritiske holdningene i den norske regjeringen. Dette påvirket samtaler mellom landene. Til tross for de ulike utgangspunktene ble det gjort forsøk på å innlede samarbeid på grunnlag av en felles utfordring. Min forskning konkluderer med at de ulike interessene som gjorde samarbeid vanskelig, ble forsterket av USAs manglende vilje til å forsvare de folkerettslige bestemmelsene landets myndigheter selv holdt for gjeldende. Ensidig vekt på de sprikende interessene blant de nordiske landene, bidrar til å skygge for andre, vesentlige forklaringsfaktorer.

USAs reaksjon på de nøytrales protest

Etter at den nordiske protestnoter var overlevert 12. november, oppsøkte den svenske sendemannen nok en gang den amerikanske utenriksministeren for å få hans reaksjoner. Han ble fortalt at den amerikanske regjeringen, på det daværende tidspunkt, ikke ønsket å gi noen uttalelse om protesten. Bryan begrunnet dette blant annet med at amerikanerne ikke kunne vite hvilke statters miner som var blitt utlagt i Nordsjøen og vært til besvær for nøytral handel. Siden dette var uvisst, ønsket ikke amerikanerne å blande seg inn av frykt for å ta parti med en av de krigførende. Dette stemmer overens med Freys fremstilling av USAs skepsis til «entangling alliances», men Bryans svar fremstår som en bortforklaring. De nøytrale protesterte mot at hendelsene hadde skjedd, men de forsøkte ikke å fastslå hvem som hadde gjort hva. De forsøkte tvert imot å unngå at protesten fremsto som partisk, og de viste til Londondeklarasjonen som rammeverk for både nøytrale og krigførende. For å unngå protestene om kontrabande og priserett grep Bryan fatt i det konkrete skyldspørsmålet som angikk mineutlegging. Det var vanskelig for amerikanerne å kommentere de klare

bruddene på Londondeklarasjonen uten å motsi sine tidligere uttalelser. Allerede 6. august hadde USA henstilt til alle krigførende om å overholde Londondeklarasjonen. Den norske generalstaben var opptatt med spørsmålet om mineutleggingen i Nordsjøen, og den konkluderte med at 9 av 10 miner var av britisk opprinnelse.²¹ Den danske generalstaben utarbeidet en brosjyre som inneholdt kart over undervannsstrømninger i Nordsjøen, og som forsøkte å bevise minenes opprinnelige utslippssteder basert på hydrodynamiske undersøkelser.²²

Coogan mener at Wilsons stilltiende samtykke gjorde den ulovlige britiske blokaden mulig. Over har jeg argumentert for at den amerikanske holdningen også langt på vei ødela de nøytrales mulighet for en felles opptreden under krigen. Hvis det virkelig var frykten for å opptre upartisk som hindret USA i å tre inn i samarbeid med de nøytrale, kan det ikke sies å være en god unnskyldning for å avvise initiativet til en felles protest. Protestnoten representerte i realiteten en god anledning for stormakten til å forsvare den tolkningen av folkeretten den selv offisielt forfektet.

Et skandinavisk forsvarsforbund?

I det følgende skal det gjøres rede for initiativene som ble tatt for et tettere samarbeid mellom de nordiske nøytrale. Dette temaet er i liten grad behandlet i eksisterende litteratur, og den foreliggende fremstillingen bygger i hovedsak på den offentlige debatten som preget nyhetsbildet i 1914, samt på privat korrespondanse mellom ledende eksperter innen folkerett og forsvarsspørsmål. Disse ekspertene var viktige stemmer i offentligheten, da det kun fantes et fåtall mennesker som var kyndige til å uttale seg i slike anliggender.

Historikeren Olav Riste viet spørsmålet om skandinavisk samarbeid liten plass i sin doktoravhandling *The Neutral Ally: Norway's Relations with Belligerent Powers in the First*

20 Riste 1965: 39, 61. Berg 1994: 187. Consett 1923: 92.

21 Krigsarkivet Stockholm, Norske Generalstaben - E I ak vol. 1

22 Krigsarkivet Stockholm, Danske Generalstaben - E I ad vol. 1

World War.²³ Han viste imidlertid til flere forhold som gjorde et samarbeid mellom disse landene vanskelig. Særlig vekt la han på sprikende interesser i utenrikspolitikken, den uuttalte garantien om britisk støtte ved militært angrep på Norge, og at det norsk-svenske forholdet hadde vært kjølig etter unionsoppløsningen. Forholdene som Riste viste til, sto sentralt i debatten om skandinavisk samarbeid i månedene før krigsutbruddet.

I 1914 var den skandinaviske offentligheten opptatt av tanken om et fellesskandinavisk samarbeid. Ordet skandinavisme dukket opp i flere overskrifter i både norske, svenske og danske aviser. Etter at flere militære, politiske og juridiske autoriteter hadde uttalt seg om temaet, utviklet det seg en debatt om virkningene av et skandinavisk samarbeid. Det er tenkelig at erfaringene fra Balkankrigene (1911–13) kan ha bidratt til å utløse denne debatten.²⁴ Statsminister Gunnar Knudsen uttalte at regjeringen ikke kunne engasjere seg i et forsvarsforbund med Sverige, fordi det ville nødvendiggjøre en felles utenrikspolitikk mellom de to landene. Videre uttrykte han at Sverige ville ha krevd å bli den dominerende parten i et slikt forbund, og at en slik union ville ha vært «verre enn den gamle».²⁵ Det er viktig å merke seg at selv om Knudsen næret stor sympati for Storbritannia, ble ikke denne orienteringen delt av utenriksminister Nils Claus Ihlen. Ved flere anledninger er det tydelige spor etter Ihlens forsøk på å vanne ut, eller veie opp for, statsministerens åpenbare draging mot britene. Til tross for dette

hadde statsministeren stor tiltro til Ihlen og støttet hans nøytralitetslinje.²⁶

En av dem som først tok offentlig til orde for et forsvarsforbund, var generalmajor Haakon Ditlef Lowzow, forsvarsminister i Knudsens første regjering (1908–1909). Lowzow var svært positiv til et forsvarsforbund, men påpekte at dette også måtte innebefatte Danmark. Den tidligere norske statsministeren i Stockholm, Sigurd Ibsen, var kritisk til Lowzows forslag om å inkludere Danmark. Han stemplet dette som upraktisk og argumenterte for at Danmarks geografiske plassering var så ulik Sveriges og Norges, at landet ikke var truet på samme måte som dem. Samtidig ville en effektiv troppeoverføring mellom landene være svært vanskelig å gjennomføre. Han konkluderte derfor med at den eneste støtten Norge og Sverige kunne håpe på å finne, var hos hverandre. Ibsen møtte på sin side sterk motbør fra Daniel Landquist i den svenske marinen.²⁷ Landquist mente at Norge kuttet all form for forsvarsmessig samarbeid i 1905, og at det ikke nyttet å rope om hjelp når det plutselig var oppportunt. I sin kritikk var Landquists hovedpoeng at Sveriges forsvar var betydelig sterkere enn det norske. Hvis et forbund skulle inngås, forutsatte det at begge parter vurderte det som fordelaktig. Ibsen var enig, og han mente at landene kun kunne yte hverandre effektiv gjensidig støtte dersom de to landenes forsvar utviklet seg i ønsket retning.

Den svenske professoren Gösta Mittag Leffler²⁸ stilte seg bak Ibsen og hevdet at et felles forsvarforbund falt naturlig, men først etter at landenes forsvarsspørsmål var blitt løst. Leffler siktet først og fremst til spørsmålet om verneplikts lengde. Ibsen hadde allerede anbefalt en utvidelse av verneplikten som et grep Norge kunne ta for å styrke og effektivisere landets forsvar. Generalstaben diskuterte spørsmålet om senket verne-

23 Riste 1965: 60–63. Heller ikke Roald Berg går nærmere inn på bestrebelsene for å etablere et formelt samarbeid mellom de nordiske nøytrale. Han skriver at alt som kunne minne om et sikkerhetspolitisk samarbeid med nabolandet Sverige, var utenkelig for den norske regjeringen. Berg 1994: 188.

24 Det finnes også spor av at den svenske riksdagen ønsket å drøfte et nordisk forsvarsforbund med Norge allerede i 1913. SA, Indst. S nr. 45 (1913), Indstilling fra militærkomiteen i anledning av en til Stortinget oversendt forestilling med bilag fra oberst N. J. Gregersen, 24. februar 1913.

25 DRA, UD 1909–1945, H5-101-5fa–5b. Knudsen uttrykte samtidig at en slik allianse også kom til å nødvendiggjøre et bundet militærbudsjett, noe han mente Stortinget ikke ville finne seg i.

26 Fuglum 1989: 219–220.

27 Landquist skrev flere artikler om sjømilitære anlegg, og han ble senere lærer ved Kungliga Sjökrigshögskolan, før han ble avdelingssjef i marinstaben og seksjonssjef i Forsvarsstaben.

28 Den svenske matematikeren hadde i denne perioden spilt en fremtredende rolle i forsvarsbevegelsen, som i stor grad hadde innvirkning på den svenske forsvarspolitikken.

pliktsalder og utvidelse av tjenestetiden allerede høsten 1914.²⁹

Et annet forhold i debatten var integritets-traktaten fra 1907. Den svenske historikeren Harald Hjärne poengterte, som flere andre, at Sverige var blitt utelatt fra traktaten, og han mente at Norge dermed hadde valgt å stole på stormaktenes garanti fremfor et samarbeid med Sverige. Ibsen mente at traktaten var utdatert og burde opphøre, med den begrunnelse at et samarbeid med Sverige hadde fungert som et nytt fundament for Norges internasjonale sikkerhet. Oppfatningen om at Norge hadde distansert seg fra Sverige og beveget seg i retning av Storbritannia, virket å ha blitt forsterket av integritets-traktaten fra 1907. Norge ønsket under forhandlingene om integritets-traktaten å få sin permanente nøytralitet anerkjent. Under arbeidet med traktaten hadde nok Storbritannia gått med på å anerkjenne alle de nordiske lands permanente nøytralitet, men ikke Norges alene.³⁰ Norge hadde imidlertid forsøkt å inkludere Sverige i den nye traktaten, men Sverige avsto enhver tanke om anerkjent permanent nøytralitet.³¹ Av et norsk traktatutkast fremgår det også at Norge ikke ønsket at traktaten skulle skape misnøye i Sverige. Utenriksminister Jørgen Løvland ønsket å ta forbehold om at Norge skulle ha adgang til å gå inn i et defensivt forsvarsforbund med de nordiske naboene.³² Historikeren Roald Berg skriver at den svenske utenriksledelsen motarbeidet det norske traktatarbeidet, og at den konsekvent fortolket Løvlands skandinaviske forbehold vrangvillig.³³

Venstrepolitikerene og statsrådene Wollert

Konow (H) var også en aktiv deltager i debatten om skandinavisk forsvarsforbund. Han var forkjemper for et samarbeid med Sverige, og i likhet med Lowzow var han av den oppfatning at et forsvarsforbund måtte inkludere Danmark. Til Verdens Gang uttalte han at en entente mellom de tre skandinaviske land ville klart å mønstre 600 000–700 000 mann, noe som etter hans mening var tilstrekkelig til å sikre de tre folk et liv i fred. Ibsen hadde tidligere ment at Norge var i stand til å stille 110 000 mann til et felles forsvar, noe som ikke bare illustrerer styrkeforholdet mellom landene, men også Ibsens noe optimistiske innstilling. Sverige hadde lite å vinne på et felles forsvar, samtidig som en slik ordning ville innebære betydelig risiko for landet.³⁴

Etter krigsutbruddet holdt generalmajor Lowzow liv i diskusjonen rundt et fellesnordisk forsvar. Han argumenterte for at presset på nøytralitetsvernet kom til å øke i takt med krigens utvikling. Han refererte til interneringen av den tyske hjelpekrysseren «Berlin» i november 1914 og advarte mot at de krigførende etter hvert kom til å konkludere med at det lønnet seg å krenke Nordens nøytralitet.³⁵ Han så på dette som en så stor trussel at de tre nordiske landene måtte gå sammen for å bli en faktor de krigførende måtte regne med. Gjennom sine foredrag og artikler kom Lowzow i kontakt med Christian Frederik Heerfordt. Den danske legen utformet og trykte to manuskripter som tok til orde for et nordisk forsvarsforbund.³⁶ I tillegg til disse manuskriptene henvendte Heerfordt seg en rekke ganger til de nordiske regjeringene og deres utenriks- og statsministre og til de samme landenes politiske partier. Manuskriptene, som senere skulle være grunnlaget for henvendelsene som ble sendt til de nordiske regjeringene, ble i stor grad utformet gjennom privat korrespondanse med Lowzow og andre sakkyndige. Det ble

29 Krigsarkivet Stockholm, Norske generalstaben. Ela k Norge – vol. 1.

30 Roald Berg skriver at britene kunne ønske å fremme et skandinavisk samarbeid for å styrke de skandinaviske småstatene mot Russland og Tyskland. I dette henseendet var ikke en isolert nøytralisering av Norge ønskelig. Berg 1994: 69.

31 RA, UD p 12 C 3/06 rapport av 30.4 og 17–23.11 1906, Stockholm-legasjon. Les også: Mathisen 1952: 43.

32 Dette ønsket ble utelatt fra traktaten fordi det i realiteten var uforenelig med traktatens hensikt.

33 Berg skriver at svenskene tolket det norske forbeholdet som at Norge ikke bare ønsket å åpne for et forsvarssamarbeid med Sverige og Danmark, men også med Sverige eller Danmark. Videre hevder han at svenskene oppfattet traktaten som et sviende diplomatisk nederlag og en nasjonal ydmykelse. Berg 1994: 61–87.

34 Selv om det på ingen måte er irrelevant å snakke om en stående hær, hadde det vært høyst relevant også å inkludere størrelsen på landenes sjø- og luftstridskrefter.

35 Hjelpekrysseren «Berlin» ble tvunget til å søke nødhavn i Trondheim etter å ha lagt ut miner i britisk farvann. Skipet ble deretter internert og bevoktet av norsk nøytralitetsvakt. Hendelsen fikk stor oppmerksomhet i Norge, og den ble ansett som en grov krenkelse av norsk nøytralitet.

36 Heerfordt 1915a; Heerfordt 1915b.

også lagt ned et grundig arbeid i spørsmålet om hvordan man skulle presentere forslaget for de nordiske regjeringene.³⁷

Henvendelsene ble besvart av den svenske utenriksministeren. Han skrev at det ikke var mulig å gi et svar eller starte arbeidet i retning av et forbund uten garanti om tilslutning hos nabolandene. Svaret kan tolkes på flere måter, men en rimelig betraktning er at usikkerhet bidro til å hindre de skandinaviske landene i å ta det første steget i retning av forpliktende samarbeid. Etter mitt syn kunne denne usikkerheten ha blitt betraktelig redusert dersom USA hadde inntatt en tydeligere posisjon på de nøytrale småstatenes side.

Forsøk på å samle de nøytrale om en felles revisjon av folkeretten

Høsten 1916 eskalerte krigen, og de nøytrale ble utsatt for ytterligere press. Tyskland trapet opp sin bruk av ubåtvåpenet, noe som igjen førte til kraftige reaksjoner fra London. Det var i britenes interesse å legge så store restriksjoner på det tyske ubåtvåpenet som mulig, og antagelsene om at tyske ubåter utnyttet norsk territorialfarvann som transittområde, førte til krav om at den norske regjeringen måtte hindre en slik utnyttelse. Presset på den norske regjeringen førte etter hvert til ubåtresolusjonen av 13. oktober. Resolusjonen utløste tyske protester og anklager om at Norge brøt sine forpliktelser som nøytral stat.³⁸ I Sverige fulgte man nøye med på utviklingen i den norsk-tyske konflikten. Norge hadde ikke anmodet om hjelp fra sitt naboland, men hadde ved flere anledninger bedt om Sveriges vurdering av den aktuelle situasjonen. Den svenske statsmi-

nisteren, Hjalmar Hammarskjöld,³⁹ ønsket at den norske ministeren i Stockholm, Francis Hagerup, assisterte Ihlen med å utforme et svar på den tyske protesten, og Gustav V instruerte sin utenriksminister til å støtte Norge så mye som mulig.⁴⁰ Wallenberg advarte også den tyske gesandt om at Sveriges forhold til Tyskland ville bli prekärt dersom den norsk-tyske konflikten eskalerte.

Parallelt med disse begivenhetene i 1916 dukket det opp et svensk initiativ til en konferanse med deltakelse av alle nøytrale stater. Tanken var at de sammen skulle diskutere en felles linje under krigen. Kong Gustav hadde tidligere meldt interesse for et slikt samarbeid, men det var ikke før krigen eskalerte at Hammarskjöld mente tiden var inne for en behandling av nøytralitetsreglene. Verken Danmark eller Norge hadde noen innvendinger mot en konferanse, men det ble presisert fra norsk side at den på ingen måte kunne ha brodd mot noen av de krigførende parter.⁴¹ Sverige foreslo derfor at det skulle arrangeres et møte mellom alle deltakerlandene, en forberedende konferanse, der landene sammen skulle søke å oppnå enighet om hvilke temaer som skulle behandles på den endelige konferansen, og som sikret at den fremsto som upartisk.

Etter at Sverige var blitt møtt med samarbeidsvilje fra Danmark og Norge, ble telegrammer sendt til USA, Nederland, Spania og Sveits.⁴² Selv om arbeidet skulle holdes hemmelig, lot ikke ententemaktene protester mot et slikt arbeid vente på seg. Med Storbritannia i spissen fryktet ententen økt motstand mot blokadevåpenet. Det er rimelig

- 37 Henvendelsene ble diskutert med Herman Kvarnzelius, Jens Christian Christensen og Christian Michelsen før de ble sendt videre til de nordiske regjeringene. Et forsvarsforbund måtte springe ut av en forening for nordisk samvirke, med det ene mål å bevare de nordiske landenes nøytralitet. 15. januar 1916 ble henvendelsene sendt til den svenske, norske og danske regjering og til landenes ledende politiske partier.
- 38 Tysklands protester var grunnlagt i Haagkonvensjonens artikkel 13, som omhandler de nøytrales rettigheter og plikter i tilfelle av sjøkrig. Dette gjaldt i hovedsak prinsippet om en nøytral stats likestilling overfor de krigførende. En resolusjon som omfattet handelsubåter, rammet kun Tyskland. Karl Erik Haug behandler det tysk-norske forholdet grundig i Haug 1994.

- 39 Hammarskjöld var kjent som folkerettsekspert, og han var tidligere medlem av den faste voldgiftsdomstolen i Haag.
- 40 Den svenske utenriksministeren var av den oppfatning at Norge var berettiget til å utstede den nye resolusjonen, og at landet hadde svært gode grunner til å gjøre det. Til den tyske gesandt hadde han også erklært at han var overbevist om at den engelske regjeringen ikke stod bak den nye resolusjonen.
- 41 Francis Hagerup meldte følgende til Wallenberg: «Den norske regjering vil med glæde se, at en konferanse av nøytrale stater kommer istand ...» SRA, 1902, UD 102, Hagerup til Wallenberg, 1. september 1916.
- 42 Temaer som ble overveiet for diskusjon på konferansen, var spørsmålet om ubåter og luftfartøys ødeleggelse av nøytrale priser og asylretten for disse prisene, samt spørsmål som vedrørte de krigførende makters etablering og bruk av svartelister.

å tro at den britiske regjeringen tolket konferansen som en arena der folkeretten skulle forsvares, og at dette kunne få konsekvenser for den økonomiske krigføringen. Svaret fra Nederland var i starten preget av en reservert holdning, noe som etter all sannsynlighet reflekterte en frykt for ententemaktens misnøye.⁴³ Senere stilte den sveitsiske utenriksministeren seg bak det svenske initiativet, noe som muligens bidro til å endre tonen fra Haag, som også etter hvert meldte sin interesse for å delta på den forberedende konferansen.⁴⁴

Roald Berg skriver at den norske regjeringen aktivt arbeidet for å hindre at en slik konferanse skulle bli gjennomført.⁴⁵ Selv om det er all grunn til å tro at Gunnar Knudsen var kritisk til et fellesnøytralt samarbeid, tyder det omfattende arbeidet som ble investert i en konferanse fra norsk side, på at hans syn ikke var enerådende i den norske regjeringen.

Den amerikanske utenriksministeren Robert Lansing svarte på den svenske henvendelsen etter særskilt konsultasjon med president Wilson. Washington var avvisende til samarbeidstanken. Lansing påpekte at USAs geografiske posisjon var fjern fra den europeiske krigsscenen.⁴⁶ Videre fortalte han at amerikansk deltagelse i en diskusjon av de aktuelle spørsmålene bød på problemer fordi USA neppe kunne opptre upartisk på grunn av sin sterke uenighet med visse krigførende makter. Etter senkningen av RMS Lusitania det foregående år hadde presset på den amerikanske presidenten gradvis økt. Wilson

hadde avfeid kravene om at USA skulle tre inn i krigen, og heller fremsatt en symbolsk protest mot den tyske handlingen. Britene prøvde å påvirke opinionen i USA etter hendelsen og kritiserte presidenten for å være feig. Å delta på en nøytral konferanse som tok sikte på at de krigførende skulle behandles upartisk, var i praksis umulig for Wilson om han ønsket å beholde den tilslutningen han hadde i den pågående presidentvalgkampen.⁴⁷ Da denne beslutningen var tatt, hadde presidenten i praksis brutt med de gjeldende regler om absolutt upartiskhet for nøytrale i krigstid.

Som påpekt innledningsvis har de fleste historikere tolket Wilsons politikk i de første krigsårene som et forsvar av nøytraliteten og de nøytrales rettigheter.⁴⁸ Lansings svar bekrefter imidlertid Coogans alternative tolkning, fordi det inneholder en klar innrømmelse av at USAs sympati lå hos ententen. Det virker som den dominerende holdningen i det amerikanske beslutningsapparatet var at ethvert samkvem med de europeiske nøytrale i folkerettslige spørsmål, var uforenlig med USAs egentlige standpunkt. Amerikanske myndigheter hadde tidlig under krigen uttalt at de anså Londondeklarasjonen som gjeldende for alle krigførende. I virkeligheten skjøv USA andre nøytrale foran seg, og avviste initiativer for å hevde denne retten.

Det er vanskelig å si sikkert hva det hadde betydd for det nøytrale initiativet dersom USA hadde inntatt en positiv holdning. Det er imidlertid ikke urimelig å anta at de interne motsetningene som rådet mellom de skandinaviske nøytrale, hadde fått mindre betydning. For Norges del kan det tenkes at handlefriheten hadde økt, da den probritiske linjen i stor grad var uttrykk for landets store forsyningsavhengighet. Hvis USA hadde stilt

43 SRA, UD 1902, 102, Fra Beskickingen i Haag, dat. Haag den 16. september 1916.

44 Den nederlandske utenriksministeren John Loudon hadde fortalt den svenske sendemannen at spørsmålet som angikk ubåter var mindre aktuelt for Nederland, men at han gjerne skulle få gjort noe angående svartelistene.

45 Berg 1997. Angående den nøytrale konferansen baserer Berg sin tekst på Nils Yngvar Bøe Lindgrens hovedfagsoppgave *Norge og opprettelsen av Folkeforbundet* (Lindgren 1993). Hovedfagsoppgaven er hovedsakelig basert på norsk kildemateriale og trykte kilder. Kapitlet i min mastergradsoppgave som behandler dette, er hovedsakelig basert på utrykte kilder og har til hensikt å kaste ytterligere lys over det arbeidet som er blitt gjort på temaet, ved hjelp av materiale fra riksarkivene i Danmark og Sverige.

46 SRA, UD 1902, 102, Den svenske legasjonen i Washington til Wallenberg, 1. desember 1916.

47 Med budskapet om at USA var «too proud to fight», vant Wilson presidentvalget 7. november 1916, knepent foran høyesterettsdommer Charles Evans Hughes. Sharp 2008: 11.

48 Arthur S. Link hevder at Wilsons politikk var nøytral, mens Ernest May har omtalt Wilsons politikk som «velvillig nøytral». Roald Berg skriver at Wilson «holdt sin hånd over de nøytrale» og at «Amerikanerne ikke hadde en helhetlig politikk, fordi de lenge holdt fast på Wilsons dogmatisk-legalistiske syn på de nøytrales rettigheter». Berg 1994: 233–234, 247.

seg bak de nøytrales handelsrettigheter på havet, ville britisk økonomisk press mot Norge sannsynligvis vært mindre effektivt. Uten USA i ryggen ble de nøytrales sprikende interesser aksentuert, og mulighetene for å gjennomføre en konferanse ble redusert.

USAs formelle inntreden i krigen i april 1917 representerte et ytterligere hinder for det nøytrale samarbeidet. Sverige inntok en avventende posisjon de første månedene av 1917, og gjorde ikke flere fremstøt før på ministermøtet mellom de nordiske regjeringene i mai. I avisene hadde det sirkulert artikler om at håpet om samarbeid mellom nøytrale nå var dødt, etter at USA hadde gått inn i krigen. Det er tydelig at ambisjonene nå var endret blant de europeiske nøytrale, fra et ønske om å revidere det daværende lovverket, til å posisjonere seg i påvente av en fremtidig fredsslutning og tiden etter krigen. Kommunikasjonen mellom de nordiske landene og de andre europeiske nøytrale kjølnet, og landene begynte å isolere seg. Sveits forberedte et individuelt bidrag til den kommende fredskonferansen, mens de nordiske landene konsentrerte seg nå i første omgang om et skandinavisk samarbeid med mål om å utforme et program for en endelig konferanse hvor alle nøytrale stater skulle inviteres. Det ble lagt ned betydelige ressurser i dette arbeidet, og komiteer fra de nordiske landene møttes ved flere anledninger.⁴⁹ Disse møtene skulle erstatte den tidligere planlagte forberedende konferansen. Tanken var å presentere de øvrige nøytrale landene for et fastsatt program. Det ble nemlig antatt at Nederland og Sveits fant det vanskelig å forholde seg til et initiativ uten fast struktur, og at dette var en grunn til at interessen for en konferanse var redusert.⁵⁰

Selv om de norske representantene ved disse forberedende møtene viste sitt personlige engasjement, var det tydelig at Knudsen forsøkte å bremse utformingen av et endelig

program. Hans skepsis var blitt forsterket av USAs inntreden i krigen. På sensommeren 1918 forelå det omsider et program, og invitasjoner til konferansen ble sendt fra Sverige, Norge og Danmark til den nederlandske, den sveitsiske og den spanske regjeringen. Invitasjonene ble sendt ut til tross for amerikanske trusler om sanksjoner mot Sverige underveis i arbeidet.⁵¹

Krigen gikk mot slutten, og de inviterte svarte alle at de nå ventet en invitasjon til et «*ligue des nations*». Både den sveitsiske og den nederlandske regjeringen meldte at de seirende stormaktene snart kom til å legge frem sine detaljerte forslag til en ny internasjonal rettsorden, og at det i denne diskusjonen var ønskelig at de nøytrales interesser ble representert. Den nye nederlandske utenriksministeren, Herman Adriaan van Karnebeek, uttalte samtidig at det ikke var fordelaktig at alle de nøytrale stod sammen bak et forslag ved fredsslutningen.⁵² Han så for seg at flerfoldige forslag måtte bli lagt frem under forhandlingene, og at det ikke var mulig for de nøytrale å komme til enighet om alle. Tanken var at hvis de nøytrale var bundet til et felles program, kunne det gi uttrykk for liten fleksibilitet og lett bli ignorert. Få dager før krigen var over, meldte den spanske regjeringen at de nøytrale landene ubetinget burde tilslutte seg Wilsons 14. punkter.⁵³ Det som startet som et svensk initiativ, havnet nå i skyggen av den mer fremtredende wilsonianske idealismen. Tanken som rådet både i Sverige og Sveits om at de nøytrale, gjennom sin evne til å holde seg utenfor krigen, var i en særlig sterk posisjon til å utforme en ny internasjonal rettsorden, ble ikke delt av stormaktene.

Avslutning

Gjennomgangen over antyder at det kunne ha lyktes å samle de nøytrale landene i et formalisert forsvarssamarbeid under

49 13. til 18. mai 1918 og 27. september til 1. oktober 1918.

Begge møtene ble avholdt i København. Den norske komiteen ble ledet av Francis Hagerup, sammen med skipsreder Joachim Grieg og generalsekretær i IPU, Christian Lous Lange.

50 En grundig gjennomgang av arbeidet for den forberedende konferansen, de nordiske komitémøtene og det endelige programmet for den planlagte konferansen er å finne i min masteroppgave. Se Lien 2019: 64-88.

51 Lansing stadfestet at dette arbeidet ikke kom til å fremme Sveriges sak i USA. Det blir særlig nevnt konsekvenser for Sveriges import og eksport av nordamerikansk olje.

52 SRA, UD 1902, 102, Den sveitsiske legasjon til utenriksminister Hellner, 14. oktober 1918.

53 SRA, UD 1902, 102, Den spanske legasjon til utenriksminister Hellner, 7. november 1918.

første verdenskrig, dersom USA på et tidlig tidspunkt hadde gått helhjertet inn for å forsvare folkeretten. I den norske regjeringen fantes det sterke statsråder som ivret for nordisk samarbeid, og inntrykket er at det ikke skulle så mye til før den samarbeidsskeptiske statsministeren Gunnar Knudsen hadde fått problemer med å videreføre sin probritiske linje. Til tross for de langt fra optimale internasjonale forutsetningene ble det investert mye tid og ressurser i forsøk på å få til et formalisert samarbeid, men det er sterke indikasjoner på at forhold utenfor Skandinavia i siste instans hindret de små nøytrale i å finne sammen. Historikeren Marc Frey har tidligere argumentert for at de europeiske nøytrale vegret seg for å gå inn i samarbeid uten USA i ryggen. Stormakten utga seg først for å være folkerettens fremste beskytter, men skjøv i realiteten de nøytrale småstatene foran seg og ignorerte i praksis sin egen oppfordring om å følge gjeldende folkerett. Denne holdningen bidro i stor grad til at de krigførende fikk rom til å tolke gjeldende folkerett i lys av hva som tjente egne interesser, noe som i sin tur underminerte grunnlaget for nøytrale fellesopptredener.

Trykte kilder

- Heerfordt C.F. (1915a) *Om formen for Et Nordisk Forsvarsforbund*. Trykt som manuskript, København 1915.
- Heerfordt C.F. (1915b) *Om betimeligheden for Et Nordisk Forsvarsforbund*, Trykt som manuskript, København 1915.

Litteratur

- Abbenhuis, M. (2014). *An Age of Neutrals, Great Power Politics, 1815-1914*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bell, A.C. (1937). *A History of the Blockade of Germany, and of the Countries Associated with her in the Great War, Austria-Hungary, Bulgaria and Turkey, 1914-1918*. Historical Section, Committee of Imperial Defence.
- Berg, R. (1994). *Norsk utenrikspolitiske historie, 1905-1920*. [Doktoravhandling] Høgskolesenteret i Rogaland, Stavanger.
- Berg, R. (1997). *Nordisk Samarbeid 1914-1918*, Institutt for Forsvarsstudier, 4/1997.
- Boye, T. (1912). *De væbnede neutralitetsforbund: et avnsit av folkerettens historie*. Grøndahl. Kristiania.
- Boye, T. (1914). *Traktater, angående krigsførsel og nøitralitetsforhold*, Grøndahl & Søn. Kristiania.
- Boye, T. (1918). *Haandbok I Folkeret*, Utgitt efter foranstaltning av Forsvarsdepartementet, Marinen. Grøndahl & Søn, Kristiania.
- Castberg, F. (1941). "Nøitralitet", I Schnitler (red.) *Krigen*. Den annen verdenskrig skildret av sakkyndige. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo. s.275-312.
- Consett, M.W.W.P. (1923). *The Triumph of Unarmed Forces (1914-1918), An Account of the Transactions by which Germany During the Great War was Able to Obtain Supplies Prior to her Collapse Under the Pressure of Economic Forces*. London.
- Coogan, J. W. (1976). *The End of Neutrality: The United States, Britain and Maritime Rights, 1899-1915* [Doktoravhandling]. Yale University.
- Frey, M. (2000). *The Neutrals and World War One*, Institutt for Forsvarsstudier 3/2000.
- Fuglum, P. (1989). *Én skute-én skipper. Gunnar Knudsen som statsminister*. 1908-10 og 1913- 20, Trondheim.
- Hamilton, C.I. (1982). *Anglo-French Seapower and the Declaration of Paris*, *The International History Review*, 4:2, 166-190.
- Haug, K.E. (1994). *Falls Norwegen auf die Seite Unserer Feinde Tritt. Det tysk-norske forhold fra sommeren 1916 til utgangen av 1917*. [Hovedoppgave] Trondheim: Historisk institutt, Universitetet i Trondheim.
- Haug, K.E. (2012). *Folkeforbundet og krigens bekjempelse, norsk utenrikspolitikk mellom realisme og idealisme*. [Doktoravhandling] NTNU, Trondheim.
- Kulsrud, C.J. (1936). *Maritime Neutrality to 1780: A History of the Main Principles Governing Neutrality and Belligerency to 1780*, Little, Brown, and Company, Boston.
- Lemnitzer, J.M. (2014). *Power, Law and the End of Privateering*, Palgrave Macmillan.
- Lemnitzer, J.M (2019). *Trygve Throntveit. Power Without Victory: Woodrow Wilson and the American Internationalist Experiment*, *The American Historical Review*, Vol. 124(2) Apr 1, 2019.
- Lien, R. (2019). *Et uforenlig Norden? Nøytralt samarbeid under første verdenskrig, 1914-1918*. Masteroppgave. Universitetet i Bergen. Tilgjengelig fra: <https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/19856>
- Lindgren, N.Y. (1993). *Norge og opprettelsen av Folkeforbundet*. Hovedfagsoppgave. Universitetet i Oslo.

- Link, A.S. (1960). *Wilson: 3: the struggle for neutrality: 1914-1915*. Princeton University Press.
- Mathisen, T. (1952). Nøytralitetstanken I norsk politikk fra 1890. årene og til Norge gikk med i Folkeforbundet. *Historisk tidsskrift*, 36(1):30-60
- May, E.R. (1959). *The World War and American Isolation, 1914-1917*. Harvard University Press.
- Neff, S.C. (2000). *The Rights and Duties of Neutrals* (Melland Schill Studies in International Law) Juris Publishing.
- Offer, A. (1988). "Morality and Admiralty", *Journal of contemporary History*, Vol. 23, No.1 s.99-118.
- Riste, O. (1965). *The Neutral Ally, Norway's Relations with Belligerent Powers in The First World War*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Riste, O. (1991). *Isolasjonisme og stormaktsgarantiar, Norsk tryggningspolitikk 1905-1990*, Institutt for Forsvarsstudier 3/1991.
- Riste, O. (2005). *Norway's Foreign Relations – A History*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Ræstad, A. (1916). *Krigs- og fredsproblemer*, Kristiania.
- Sharp, A. (2008). *The Versailles Settlement, Peacemaking after the First World War, 1919- 1923*. Palgrave Macmillan.
- Ørvik, N. (1955). *The Decline of Neutrality 1914-1941: With Special Reference to the United States and the Northern Neutrals*. Tanum forlag, Oslo.

IFS INSIGHTS

IFS Insights er et fleksibelt forum for artikler, kommentarer og papere innenfor Institutt for forsvarsstudiers arbeidsområder. Synspunktene som kommer til uttrykk i IFS Insights, står for forfatterens regning. Hel eller delvis gjengivelse av innholdet kan bare skje med forfatterens samtykke.

Redaktør: professor Kjell Inge Bjerga

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER

Institutt for forsvarsstudier (IFS) er en del av Forsvares høgskole (FHS). Som faglig uavhengig høgskole utøver FHS sin virksomhet i overensstemmelse med anerkjente vitenskapelige, pedagogiske og etiske prinsipper (jf. Lov om universiteter og høyskoler § 1-5).

Direktør: professor Kjell Inge Bjerga

Institutt for forsvarsstudier
Akershus festning, bygning 10
Postboks 1550 Sentrum
0015 OSLO

E-post: fhs.ifs.info@mil.no

Nettsted: <https://www.forsvaret.no/fors-kning/forskning-utvikling-ved-forsvarets-hogskole/institutt-for-forsvarsstudier>

Illustrasjon: Drafting the Third Note to Germany,
Berryman Political Cartoon Collection, US National
Archives.

OM FORFATTEREN

Robin Lien har mastergrad i historie fra UiB. Denne insighten bygger på hans masteroppgave *Et uforenlig Norden? Nøytralt samarbeid under første verdenskrig, 1914–1918* (Universitetet i Bergen, 2019). Lien er for tiden ansatt ved UiT Norges arktiske universitet.

